

SZ. P.
Szymon Ziobrowski
Dyrektor TPN

**Wyniki badań
koni pracujących na trasie do Morskiego Oka
wykonanych w ramach dorocznej Komisji działającej z upoważnienia
Dyrekcji Tatrzańskiego Parku Narodowego**

Konie pracujące przy przewożeniu turystów na trasie Palenica Białczańska – Włosienica w roku 2018 zostały przebadane **w dwóch turach**. Pierwsza w dniach 8, 9 i 10 **czerwca**, w której poddano ocenie zdecydowaną większość tj. **316** koni. Druga tura badań odbyła się w dniu 1 **sierpnia** i objęła konie, które z różnych przyczyn nie mogły być przedstawione do kontroli w czerwcu oraz konie nabyte tuż przed lub nawet w czasie sezonu, razem **24** konie. Ogółem miałem możliwość oglądać **340** koni. W dniu 28 września miało miejsce powtórne badanie kilku koni skierowanych do badania na wniosek Komisji „z czerwca”. Z przyczyn osobistych nie uczestniczyłem w tych badaniach.

Członkami Komisji wspólnej byli:

dr n.wet. Marek Tischner - specjalista chorób koni Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

lek. wet. Bożena Latocha z ramienia Fundacji Viva

lek wet. Janusz Okoński – specjalista w zakresie koni sportowych, wieloletni członek komisji lekarskich na Oficjalnych zawodach afiliowanych przez PZJ i FEI

dr habil. Ryszard Kolstrung – hipolog Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Członkom Komisji towarzyszyły wyznaczone osoby: hipolog dr. Maciej Jackowski, studentki UR w Krakowie współpraca z dr Tischnerem, współpracowniczki Pani Latochy oraz przedstawiciele TPN. Jako obserwatorzy znajdowały się w miejscach prowadzenia badań działaczki Fundacji VIWA (bez prawa wglądu do wyników badań poszczególnych członków Komisji). Ich obecność czasami przeszkadzała w spokojnym prowadzeniu badań i niepozytywnie emocjonowała fiaków.

Ogółem w obydwu turach zostało przebadanych **340 koni** stanowiących własność ... fiaków posiadających licencję wydaną przez Tatrzański Park Narodowy. Wszystkie badane konie posiadały identyfikatory elektroniczne tzw. czipy oraz paszporty wydane przez Polski Związek Hodowców Koni co pozwalało na ich identyfikację koni oraz określenie wieku i rasy badanego osobnika.

Badania koni odbywały się na postoju Włosienica. Konie były oceniane w zaprzęgach parokonnych. Na pierwszym stanowisku bezpośrednio po wyładowaniu turystów z „tatrowozu” dr M. Tischner przeprowadzał badanie wskaźników klinicznych oraz dr hab. Ryszard Kolstrung ocenę kondycji koni, stanu pielęgnacji w tym kopyt oraz uprzęży i kielzn. Na drugim stanowisku (przed przystankiem do wsiadania), w odległości ok. 120m od pierwszego stanowiska, lek.wet. D. Latocha badała ponownie wskaźniki kliniczne oraz oglądowo i przez omacywanie stan kończyn. Lekarz weterynarii J. Okoński na stanowisku usytuowanym na Palenicy Białczańskiej oceniał jakość ruchu koni, które ukończyły zjazd z turystami. Próba była prowadzona na specjalnie przygotowanej przez TPN ścieżce zwirowej wałowanej. Konie oceniane były w zaprzęgu parokonnym natychmiast po ukończeniu kursu.

Na moim stanowisku na Włosienicy korzystając z paszportów koni, danych z listy dostarczonej przez TPN oraz z wywiadów z fiakrami mogłem ustalić: rasę, płeć, maść oraz liczbę sezonów pracy na trasie dokonałem ocenę kondycji, stanu pielęgnacji w tym kopyt oraz uprzęży i kielzn każdego konia. Po opracowaniu ustaliłem następujące (wyniki) informacje;

Na trasie do Morskiego Oka w zaprzęgach zostało przedstawionych Komisji 340 koni. Prawie wszystkie to wałachy, w badanej stawce znalazły się tylko 4 klacze.

Rasowo były to konie zróżnicowane, ale najliczniej były reprezentowane konie rasy śląskiej 159 sztuk co stanowi ok. 50% badanych koni, następane w kolejności były sp 15%, typ szlachetny 13%, tylko 11 koni rasy małopolskiej 3%, 9 koni wielkopolskich 3%, konie pogrubione i zimnokrwiste w liczbach 22 i 20 czyli po ok. 7%. Z ras obcych pojawiły się dwa kladuruby oraz pojedyncze osobniki fryz, lipicaner, a nawet koń pełnej krwi angielskiej.

W warunkach górskich do pracy w dość dużym tempie, przy średnim obciążeniu, najlepiej nadają się masywne konie szlachetne lub uszlachetnione (pogrubione). Znajomość pochodzenia rasowego pozwala lepiej ocenić kondycje konia (stan umięśnienia i/lub otłuszczenia).

Pod względem umaszczenia okazało się, że znakomita większość koni to konie gniade o różnych odcieniach 67%, następane w kolejności były konie kare 24%, ponadto niewielkie liczby siwych i kasztanowatych oraz 4 srokate.

RASA		
śl	159	52,0%
sp	46	15,0%
szlach	41	13,4%
pogr	22	7,2%
zimn	20	6,5%
m	11	3,3 %
wlkp	9	2,9%
kladrub	2	0,7%
węgier.,	1	0,3%
fryz	1	0,3%
xx	1	0,3%
	333	

MAŚĆ			Razem gniade
gniada	128	38,6%	63,2%
gn. ciemno	41	12,3%	
gn. skaro	36	10,8%	
gn. jasno	5	1,5%	
kara	88	26,6%	
siwa	13	3,9%	
kasztan.	17	5,1%	
srokata	4	1,2%	
Razem	322		

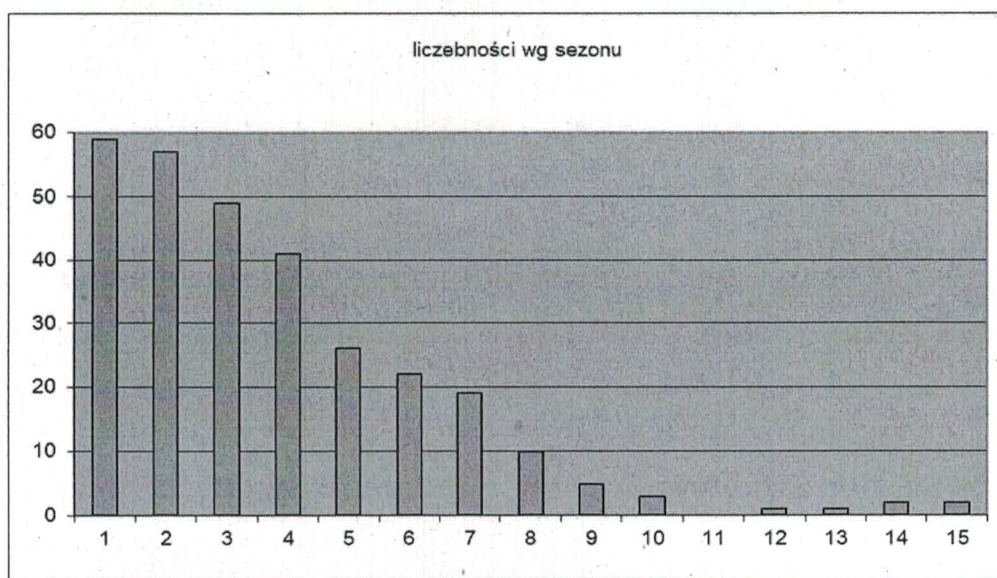
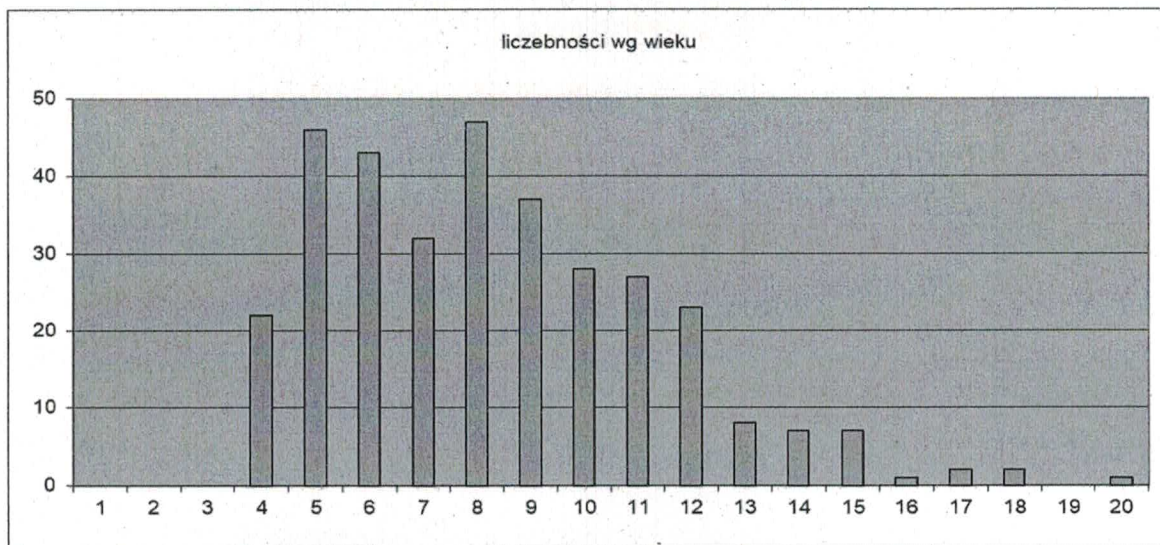
Bardzo interesujące było ustalenie wieku i liczby sezonów pracy koni użytkowanych na trasie do Morskiego Oka.

Przedział wiekowy koni jest bardzo duży od 4 lat (minimum określone w Regulaminie) do 20 lat. W przedziale wieku 16 – 20 lat jest 6 koni (ogółem jest to tylko 1,8% stawki koni). Interesujące jest to, że 3 najstarsze to wałachy w typie pogrubionym, a 3 nieco młodsze są typie szlachetnym, w tym siwa małopolska klacz w bardzo dobrej kondycji. Konie w wieku 13-15 lat to już 6,7% stawki. W wieku średnim 10-12 lat było ok. ¼ ogólnej liczby koni. Po ok. 1/3 stawki liczyły grupy wiekowe 7- 9 lat i 4 - 6 lat, w tym konie 4 letnie to tylko 22 sztuki tj. 6,6% całej stawki. Średni wiek konia pracującego na omawianej trasie ustalono na 8,13 lat.

Analiza liczbę sezonów pracy jest nieco bardziej skomplikowana gdyż, ze względu na zakupy, do pracy na trasie do MO wchodzi konie w różnym wieku od 4 latków do koni nawet 18 letnich. Np. liczba 59 koni pracujących pierwszy sezon jest o 37 większa niż liczba koni 4 letnich, których było 22. Podobnie liczba koni pracujących drugi sezon 57 sztuk również obejmuje konie z różnych roczników. Liczba koni pracujących 3 i kolejną liczbę sezonów stopniowo maleje. Jest stawka 14 koni użytkowanych 9 -15 lat, a 2 z nich aż 15 sezonów. Ustalono, że średni czas użytkowania koni na trasie Palenica – Włosienica wynosi 3,7 sezonu. W przedziale 3 - 4 sezonu pracy mieści się mieści się 90 koni czyli 27% badanej stawki.

WIEK MALEJĄCO		
lat	liczba koni	
20	1	
18	2	
17	2	
16	1	1,8%
15	7	
14	7	
13	8	6,6%
12	23	
11	27	
10	28	23,4%
9	37	
8	47	
7	32	34,8%
6	43	
5	46	
4	22	33,3%
	333	

sezon malejąco		
liczba sezonów	liczba koni	
15	2	
14	2	
13	1	
12	1	2%
11		
10	3	
9	5	3%
8	10	
7	19	10%
6	22	
5	26	16%
4	41	
3	49	30%
2	57	
1	59	39%
	297	

Według informacji uzyskanych od fiaków po pierwszym sezonie następuje wycofywanie lub rotacja stosunkowo dużej liczby koni z wielu przyczyn w tym: nie przystosowanie do warunków górskich przez konie urodzone na dolinach, trudności ze sparowaniem osobników świeżo wprowadzonych z innymi końmi w stajni danego właściciela, zbytnia nerwowość konia w pracy lub trudności z jego pielęgnacją szczególnie kopyt.

Zakończenie użytkowania dotyczy koni w różnym wieku, a ich dalsze przeznaczenie jest bardzo różne. Według wypowiedzi fiaków, nie potwierdzonych dokumentacją, część pozostaje na terenie TPN i pracuje w pojedynkach w dorożkach, część jest użytkowana jako robocze konie gospodarskie na terenie Podhala, niektóre znalazły się w schroniskach Fundacji, ale losy wielu z nich są nieznanne.

Oceniając stan aktualny koni przedstawionych do przeglądu przed Komisją posługiwałem się skalą od 5,0 (bardzo dobry) przez 4,5 4,0 3,5 do 3 (słaby).

Oglądałem konie bez ich dotykania (aby nie zakłócać badań fizjologicznych prowadzonych przez dr M. Tischnera) i oceniałem następujące parametry: kondycja konia (umięśnienie i otłuszczenie), pielęgnacja (stan sierści, skóry, czystość, brak urazów), kopyta przednie (kształt puszki, jakość rogu, jakość okucia), kopyta tylne (j.w), stan i dopasowanie chomąta, rodzaj kielzna i stan szpary pyskowej.

Kondycja		Pielęgnacja		Stan kopyt przód		Stan kopyt tył	
ocena	liczba koni	ocena	liczba koni	ocena	liczba koni	ocena	liczba koni
5,0	79	5,0	98	5,0	17	5,0	6
4,5	145	4,5	190	4,5	97	4,5	140
4,0	91	4,0	29	4,0	162	4,0	171
3,5	1	3,5	1	3,5	43	3,5	16
3,0	0	3,0	0	3,0	17	3,0	4
x	4,48	x	4,61	x	4,08	x	4,19
S	0,37	S	0,30	S	0,45	S	0,33

zapasiony	72			k. cięte do podkowy	40	k. cięte do podkowy	13
l. zapasiony	49			niskie piętki	20	niskie piętki	6
szczupły	1			wąskie piętki	27	wąskie piętki	2
mało mięśni	1			krucho	10	krucho	29
modzel łokciowy	17			długie	12	długie	3
				po ochwacie	10	po ochwacie	0
				b. płaskie	2	b. płaskie	1
				pęknięte	3	krzywe	3
				do przekucia	8	do przekucia	7
				za małe podkowy	5	za małe podkowy	7
				za małe kopyta	1	za małe kopyta	1

Użytkownicy koni za pielęgnację uzyskali wysokie oceny, $\frac{3}{4}$ uzyskało oceny „4,5” i „5”

W znakomitej większości fiakrzy dbają o swoje konie i ich ładny wygląd, co często prowadzi do zbyt obfitego karmienia, co ujawniło się w ocenach za kondycję. Aż 120 koni tj. 1/3 stawki było zapasionych w stopniu dużym lub lekkim, co świadczy również o za małym treningu koni w okresie dni bez pracy. Można by wysnuć wniosek, że brak pracy jest dla koni równie niekorzystny jak nadmiar. Tylko u jednego osobnika oceniłam umięśnienie jako za słabe. Był to przypadek konia rozpoczynającego dopiero pierwszy sezon pracy, po wykupieniu z dramatycznych warunków utrzymania. Jednym z dość licznie występujących problemów z zakresu stanu kondycji i pielęgnacji jest modzel łokciowy stwierdzony u 17 koni, którego powstanie wynika zazwyczaj z utrzymywania koni podkutych podkową z hacelami na „dylach” czyli praktycznie bez ściółki.

Ustalone średnie ocen w roku bieżącym okazały niemal takie same jak w roku ubiegłym.

Stan kończyn, kopyt koni budzi najczęściej zastrzeżeń, powtarza się to niestety z roku na rok. Badanie szczegółowe stawów i ścięgien dokonywali lekarze weterynarii.

Ja skupiłem się na stanie kopyt i ich pokucia. Ogólnie w gorszym stanie są kończyny przednie o czym świadczy najniższa średnia, chociaż na pozór 4,08 to prawie ocena dobra, ale aż 60 koni uzyskało ocen przednich kopyt 3,5 a nawet 3,0. Warto odnotować że liczba ta w porównaniu z rokiem poprzednim (100 koni) uległa wyraźnemu zmniejszeniu. Niepokój budzi jednak duża liczba pojawiających się takich samych wad u wielu koni. Podkuwacze (choć nie wszyscy) w niewłaściwy sposób przygotowują kopyto do podkucia, co prowadzi do tego, że w końcowej pracy **dopasowują kopyto do podkowy a nie podkowę do kopyta tak jak to być powinno**. Aż w 40 przypadkach stwierdziłem w kopytach przednich przycinanie kopyta do za małej podkowy. W rezultacie, przed przekuciem ściany kopyta wiszą nad podkową lub **obrastają ją !!** Dość często podkowy mają źle lub nie dopasowane podkowy do stanu i ułożenia piątek kopyta. U ponad 20 koni obserwowałem piętki niskie i wąskie, często występujące w tym samym kopycie. Oceniam to jako skutki błędów podkuwania powtarzanych wielokrotnie, co prowadzi do utrwalenia wady. Stan kopyt tylnych jest nieco lepszy, lecz problemy są podobne wszak korygują i podkuwają je ci sami podkuwacze. W kopytach tylnych częściej zanotowałem kruchy róg. Może mieć związek z sygnalizowanym wcześniej utrzymywaniem bezściółkowym na samych „dylach”.

Kwestia prawidłowego podkuwania sygnalizowana w poprzednich latach, została podjęta przez Stowarzyszenie fiaków, właściciele koni w okresie zimowym uczestniczyli w wykładzie oraz pokazie na ten temat. Istnieje nadal potrzeba egzekwowania od podkuwaczy właściwej pracy.

W zakresie oceny stanu uprzęży –chomąta średnia ocen jest równie wysoka jak pielęgnacji 4,65. Uważam że pod tym względem fiakrzy wypadają bardzo, bo uprząż jest w znakomitej większości ładna i zadbane, jest to obok stroju regionalnego wizytówka fiaków. Ale, stwierdziłem aż w 12 przypadkach chomąto było za ciasne, co niewątpliwie miało negatywny wpływ na koni w zakresie wskaźników fizjologicznych – zwiększona liczba oddechów i tętna. Na zwróconą uwagę fiakrzy, którzy tłumaczyli się, że jest to to samo chomąto, które koń „nosił w poprzednim sezonie, uświadomiłem ich że wzięli jednak pod uwagę, że konie zostały zapasione. Najwięcej takich przypadków miało miejsce podczas przeglądu „czerwcowego” gdy konie były na początku głównego sezonu „wakacyjnego”.

W związku z powyższym sugeruję, aby strażnicy parku upoważnieni do kontroli fiaków zostali przeszkoleni i zwracali uwagę nie tylko na regulaminową liczbę pasażerów i ubiór fiakra, ale także na dopasowanie chomąta.

stan uprzęży		kielzno	
ocena	liczba koni		liczba koni
5,0	128	wedzidło	103
4,5	151	ściągane	19
4,0	22	z wąsami	23
3,5	4	pelham	75
3,0	1	kręcone	39
x	4,66		
S	0,35		

Ważnym elementem uprzęży jest kielzno. U koni fiakerskich pod Morskim Okiem najczęściej używane jest wędzidło zwykłe lub 4-ro pierścieniowe razem 122 sztuk tj. ok. 1/3 stawki, 75 koni ma nieco ostrzej działający pelham. Są to kielzna dobierane do koni o różnym stopniu twardości pyska. Niestety nadal u koni fiakerskich stosowane było wędzidło „kręcone” u 39 koni. Z roku na rok ich liczba maleje. W kilku przypadkach były one za cienkie, które moim, nie powinny być używane w ogóle. W każdym przypadku zwróciłem uwagę powożącym z zaleceniem wymiany na łagodniej działające. Fiakrzy tłumaczyli się, że robią to w trosce o bezpieczeństwo turystów ze względu na „twardość pysków” konkretnych koni. Większość obiecywała próbę zmiany na inne kielzno.

Uwagi niniejsze jak i oceny i uwagi pozostałych członków Komisji powinny być przekazane fiakrom na plenarnym zebraniu Stowarzyszenia.

Na koniec chcę wrazić zadowolenie, że Dyrekcja TPN uwzględniła nasze uwagi dotyczące badania koni w kłusie przed postojem na Włosienicy i przygotowana została ścieżka do tego typu oceny na postoju Palenica Białczańska. W moim odczuciu powinna być ona bardziej stabilna- utwardzona. Ponieważ ocenę koni przeprowadzał lek. wet. Janusz Okoński myślę, że w swojej opinii zawrze także ewentualne uwagi dotyczące warunków badań.

Z uszanowaniem

dr hab. Ryszard Kolstrung